

Public relations w PRL?

Ponadczasowa literatura firmowa z okresu słusznie minionego w projekcie Biblioteki Głównej AGH

Agata Chwastek
Grażyna Łaciak
Biblioteka Główna AGH

Literatura firmowa

Największą część tej kolekcji stanowią prospekty techniczne wyrobów oraz poradniki eksploatacyjne i aplikacyjne o tematyce górniczej Instytutu Techniki Górniczej KOMAG. Założnikiem instytutu było Centralne Biuro Konstrukcji Maszyn Górniczych (CBKMG). W 1950 roku Centralne Biuro Projektów zostało przekształcone w Biuro Konstrukcji Maszyn Górniczych, które następnie w 1953 roku przyjęło nazwę Centralnego Biura Konstrukcji Maszyn Górniczych z siedzibą w Gliwicach. W 1957 roku nastąpiło połączenie Centralnego Biura Konstrukcji Maszyn Górniczych oraz istniejącego od 1951 roku Instytutu Mechanizacji Górnictwa i utworzenie Instytutu Doświadczalno-Konstrukcyjnego Przemysłu Węglowego (IDKPW), który w 1958 roku przyjął nazwę Zakładów Konstrukcyjno-Mechanizacyjnych Przemysłu Węglowego. ZKMPW były państwową jednostką naukowo-badawczą z siedzibą w Gliwicach i oddziałami w innych miastach. Na początku 1975 roku utworzono Centralny Ośrodek Projektowo-Konstrukcyjny Maszyn Górniczych KOMAG w Gliwicach, mający status ośrodka badawczo-rozwojowego. W celu ściślejszego powiązania procesu konstruowania maszyn z ich produkcją ośrodek ten został podporządkowany organizacyjnie Zjednoczeniu Przemysłu Maszyn Górniczych POLMAG, grupującemu wszystkie fabryki maszyn i urządzeń górniczych w tym okresie. KOMAG stał się wtedy zapleczem konstrukcyjnym, badawczym i rozwojowym dla wszystkich fabryk, wchodzących w skład zjednoczenia. Następnie zmieniono nazwę na Centrum Konstrukcyjno-Technologiczne Maszyn Górniczych, a po kolejnej reorganizacji na Centrum Mechanizacji Górnictwa KOMAG. Od 2009 roku działa jako Instytut Techniki Górniczej KOMAG.¹

Od lat 50 XX wieku kadra naukowa i dydaktyczna AGH aktywnie współpracuje z ośrodkiem KOMAG. Dotyczy ona między innymi współudziału w pracach naukowych, badawczo-rozwojowych i wdrożeniowych, rozwoju kadry naukowo-technicznej, udziału pracowników naukowych, naukowo-technicznych i wybitnych specjalistów w radach, komisjach, komisjach i zespołach naukowo-badawczych oraz dydaktycznych.²

Literatura firmowa jest źródłem informacji techniczno-handlowej i firmowej w zakresie:

- informacji identyfikacyjnych wyrobu (nazwa wyrobu, dane producenta, jednostka miary),

Zbiór literatury firmowej o tematyce górniczej z czasów PRL jest wyróżniającą się kolekcją zbiorów specjalnych Biblioteki Głównej AGH. Kolekcja ta obejmuje katalogi firmowe, prospekty techniczne wyrobów oraz poradniki eksploatacyjne i aplikacyjne z lat 1955–1989, wydawane przez komórki wydawnicze zjednoczeń, kombinatów, przedsiębiorstw przemysłowych oraz Wydawnictwo Przemysłu Maszynowego WEMA i Wydawnictwo Katalogów i Cenników.

- informacji o jego cechach przedmiotowych (budowa, cechy funkcjonalne, warunki eksploatacji, zastosowania),
- informacji o aspektach ekonomiczno-handlowych (cena wyrobu, dystrybutor, sposób zamawiania, terminy dostaw).³

Podstawowym rodzajem literatury firmowej są katalogi. To wydawnictwa z rzetelnymi danymi technicznymi wyrobów, najczęściej o większej objętości, zawierające usystematyzowane dane wyrobów firmy, branży lub wybranej grupy asortymentowej wyrobów. Charakteryzują się uporządkowanym sposobem prezentacji licznych danych technicznych wyrobów w postaci liczb, rysunków, opisów technicznych oraz podstawowych informacji handlowych. Podstawową część katalogu technicznego stanowią karty katalogowe poszczególnych typów wyrobów lub grup podobnych typów wyrobów. Katalogi ukazywały się najczęściej w formie wydawnictwa zwarte go bądź w formie zestawu broszur lub druków jednokartkowych, pozwalających na uzupełnianie i wymianę kart katalogowych. Karty katalogowe były także rozpowszechniane jako dokumenty samoistne, dla wyrobów nowo uruchamianych, których nie obejmował ostatnio opublikowany katalog firmowy lub branżowy.

Do wydawnictw z pełną informacją o danych technicznych wyrobu lub grupy wyrobów należą niektóre prospekty tak zwane prospekty techniczne wyrobów.

Do nieperiodycznej literatury firmowej o charakterze informacyjno-poradnikowym zalicza się: informatory, programy produkcji, poradniki, biuletyny. Poradniki mają najczęściej formę książkową. Zawierają poza częścią wstępną, ujętą najczęściej tabelarycznie, skrócone dane techniczne oraz rysunki ofertowe wybranej grupy wyrobów. Poradniki omawiające technikę eksploatacji wyrobów noszą nazwę poradników eksploatacyjnych, zaś poradniki aplikacyjne dotyczą zastosowania wyrobów.

¹ Historia Instytutu Techniki Górniczej KOMAG [online]. [Dostęp 10.07.2024]. Dostępny w: <http://www.komag.gliwice.pl/archiwum/historia-komag>

² Tradycja i formy wieloletniej współpracy naukowo-technicznej CMG KOMAG z AGH w Krakowie [online]. [Dostęp 10.07.2024]. Dostępny w: https://komag.eu/files/MG/2005/4/MG_2005-4.pdf

³ Literatura firmowa i jej zbiór w bibliotece fachowej / Jan Tatariewicz, Wanda Milewska. Wyd. 2 popr. i uzup. Warszawa, 1986 s. 8.

⁴ Na podstawie materiałów projektowych. Projekt BIBL/SP/0037/2023/01 realizowany w latach 2023-2025.

W czasach PRL działania promocyjne wytwórców danego produktu odbywały się z wykorzystaniem literatury firmowej prezentującej najistotniejsze informacje o produkcie. Firmy nie ograniczały się tylko do informowania o wyrobach i metodach produkcji, lecz wykorzystywały osiągnięcia nauki i nowoczesnej techniki w procesie produkcyjnym. Zarówno katalogi, jak i poradniki charakteryzują się ciekawą estetyką szaty edytorskiej, odpowiednią kompozycją ułatwiającą posługiwanie się tego typu wydawnictwami na przykład specjalną paginacją stron, wcięciami, indeksami oraz elementem rysunku. Nierzadko, obok sformalizowanego rysunku technicznego, pojawia się w nich ilustracja artystyczna oraz fotografie. Katalogi firmowe i prospekty oprócz utrwalenia historii rozwoju polskiego przemysłu górniczego są oryginalnym przykładem sztuki wzornictwa i inżynierii, prezentując jednocześnie osiągnięcia nauki w gospodarce centralnie planowanej.

Działania projektowe

W 2023 roku Ministerstwo Edukacji i Nauki w ramach I konkursu dla programu „Społeczna odpowiedzialność nauki II” – moduł: Wsparcie dla bibliotek naukowych, przyznało Bibliotece Głównej AGH środki na realizację projektu „Digitalizacja i udostępnienie literatury firmowej z zakresu nauk inżynierijno-technicznych 1955–1989”.⁴ Działania projektowe rozpoczęto 1 listopada 2023 roku. Celem projektu „Digitalizacja i udostępnienie literatury firmowej z zakresu nauk inżynierijno-technicznych 1955–1989” jest upowszechnienie informacji naukowo-technicznej o kolekcji katalogów firmowych, prospektów technicznych wyrobów oraz poradników eksploatacyjnych i aplikacyjnych z lat 1955–1989, ze zbiorów Biblioteki Głównej AGH, będących źródłem informacji o historii polskiej techniki górniczej i osiągnięciach nauki w gospodarce centralnie planowanej PRL oraz ich cyfrowe udostępnienie na komputerach w czytelniach BG AGH, w intranecie oraz w otwartym

dostępie poprzez Repozytorium AGH w zależności od uwarunkowania prawa autorskiego. Realizacja projektu obejmuje digitalizację 314 katalogów firmowych, prospektów technicznych wyrobów oraz poradników o tematyce górniczej z lat 1955–1989, ze zbiorów BG AGH. To cenne materiały zawierające informacje źródłowe o maszynach i urządzeniach górniczych, przerobczych, transportowych oraz wytyczne i plany dotyczące szeroko pojętej mechanizacji i automatyzacji procesów technologicznych w przemyśle wydobywczym. Zawierają unikatowe informacje objaśniające budowę, eksploatację i obsługę maszyn, niezbędną w sytuacji ich remontowania lub rekonstrukcji. Część tego dziedzictwa technicznego jest udostępniana zwiedzającym w muzeach i skansenach techniki górniczej w Polsce.

W zbiorze wyselekcjonowanych na poczet realizacji projektu katalogów, prospektów, poradników, znalazły się między innymi następujące tytuły:

- Katalog siłowników hydraulicznych produkcji FMWiG „Glinik” / Fabryka Maszyn Wiertniczych i Górniczych „GLINIK” (katalog typu firmowego),
- Katalog wyrobów TAGOR: obudowy ścianowe i chodnikowe / Tarnogórska Fabryka Urządzeń Górniczych TAGOR (katalog typu firmowego),
- Katalog maszyn i urządzeń górniczych / Pioma Fabryka Maszyn Górniczych im. Tadeusza Żarskiego (katalog typu firmowego),
- Katalog wyrobów / Wytwórnia Sprzętu Górniczego „DEHAK” (katalog typu firmowego)
- Aparatura kopalniana: katalog / Opracowanie: Jerzy Krauze, Paweł Wiśniewski; Pomorskie Zakłady Wytwórcze Aparatury Niskiego Napięcia Aparator (katalog typu firmowego)
- Automatyczne urządzenia zraszające: ROSA / Opracowanie: K. Stawek; Zjednoczenie Przemysłu Maszyn Górniczych „Polmag” (katalog typu branżowego),
- Szybowa ładowarka kabinowa: SKAŁA / Opracowanie: R. Korbel; Zjednoczenie Przemysłu Maszyn Górniczych „Polmag”, Centralny Ośrodek

Katalogi wydawane przez firmy

- Projektowo-Konstrukcyjny Maszyn Górniczych KOMAG (prospekt techniczno-informacyjny),
- Kombajn węglowy bębnowy : KWB-6 / opracowanie: W. Kitel; Zjednoczenie Przemysłu Maszyn Górniczych „Polmag”, Centralny Ośrodek Projektowo-Konstrukcyjny Maszyn Górniczych KOMAG (prospekt techniczno-informacyjny),
 - Górnicze odpylacze smoczkowe GOS-O i GOS-I: opis-obługa-eksploatacja: katalog części / Zakłady Konstrukcyjno-Mechanizacyjne Przemysłu Węglowego (poradnik ZKMPW),
 - Wrębiarka ścianowa hydrauliczna WSH-60 / Opracował: J. Rynek, M. Czaczur, Z. Kaplita; Zakłady Konstrukcyjno-Mechanizacyjne Przemysłu Węglowego (poradnik ZKMPW),
 - Pompa odwadniająca przeponowa OP-80B: opis – obsługa – eksploatacja – katalog części / opracował: J. Dębiec; Zakłady Konstrukcyjno-Mechanizacyjne Przemysłu Węglowego (poradnik ZKMPW),
 - KOMAG Centrum Konstrukcyjno-Technologiczne Maszyn Górniczych: informator / Ryszard Rzebko (informator),
 - Przeñośniki taśmowe kopalń odkrywkowych: karty informacyjne. Cz. 1 / Opracował: Bogusław Knach.

Efektym projektu będzie cyfrowe udostępnienie 314 obiektów zdigitalizowanych (liczba skanów 12900), prezentowanych na stacjach roboczych w czytelniach BG AGH, w intranecie oraz Repozytorium AGH na platformie DSpace.

Liczymy, że dostęp online do literatury firmowej z okresu PRL przyczyni się do wzrostu zainteresowania tym materiałem źródłowym zarówno wśród naukowców, studentów badających różne aspekty technologii górniczych i techniki maszynowej na terenach powojennej Polski, jak i badaczy historii górnictwa, antropologów kultury technicznej Śląska i pasjonatów nauki.

Projekt BIBL/SP/0037/2023/01 „Digitalizacja i udostępnienie literatury firmowej z zakresu nauki inżynierijno-technicznych 1955-1989” realizowany w latach 2023-2025, jest finansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki II – moduł: Wsparcie dla bibliotek naukowych.

Literatura:

- Literatura firmowa i jej zbiór w bibliotece fachowej / Jan Tatariewicz, Wanda Milewska. Wyd. 2 popr. i uzup. Warszawa, 1986.
- Informacja naukowa, techniczna i ekonomiczna dla przemysłu / Jan Tatariewicz, Kazimierz Gołębiewski, Halina Osińska. Warszawa, 1986.
- Repozytorium AGH. Projekt Digitalizacja i udostępnienie literatury firmowej z zakresu nauki inżynierijno-technicznych 1955-1989 [online]. Biblioteka Główna AGH, 2024. [Dostęp 10.07.2024]. Dostępny w: repo.agh.edu.pl/handle/AGH/105923

Historyczne skrypty i podręczniki profesorów Akademii Górniczej

z lat 1919-1945 dostępne online

Agata Chwastek
Edyta Czekaj

Biblioteka Główna AGH

Uczelnia od samego początku istnienia konsekwentnie wzmacniała kadrę naukową i rozszerzała program nauczania. W ciągu kilku lat na Wydziałach Górniczym i Hutniczym zostały zorganizowane i obsadzone wszystkie najważniejsze katedry, konieczne w procesie dydaktycznym studiów. W pierwszych latach istnienia Akademii Górniczej odczuwalny był brak literatury fachowej w języku polskim do nauki wykładanych w uczelni przedmiotów. Kluczowe stało się przygotowanie niezbędnych podręczników dla studiującej młodzieży. Działania wydawnicze podjęli zarówno profesoro-

Zbiór skryptów i podręczników profesorów Akademii Górniczej w Krakowie jest wyróżniającą się kolekcją Biblioteki Głównej AGH z dziedziny nauk inżynierijno-technicznych. Dokumentuje historię edukacji technicznej i osiągnięć nauki w Polsce w okresie międzywojennym oraz podczas II wojny światowej. Kolekcja zgromadzona w bibliotece jest ściśle związana z procesem badawczo-dydaktycznym Akademii Górniczej. Wspomniane skrypty i podręczniki to powielone rękopisy i maszynopisy, które powstawały na podstawie autorskich wykładów profesorów ówczesnej akademii